

FAKTORING ODA ÉS VISSZA – SZERZŐDÉSTÍPUSOK HATÁRAIN TÚL*

(*avagy a faktoring magánjogi kérdéseinek vizsgálata
a magyar jogban és joggyakorlatban*)

PINTÉR ATTILA
ügyvédjelölt

I. Bevezetés

„Vélekedésemet egyenesen kimondván azt tartom: mindazon szomorú következesnek, melyeket érinténk s még bővebben fejtegetni fogunk, s melyeknek mindennapi tanúi vagyunk, nincs főbb oka, mint pénzbeli összeköttetésink hibás elrendelése s az abból természetesen következő tökéletes híja minden hitelnek.”¹ Írta majdnem két évszázaddal ezelőtt Széchenyi István a *Hitelben*.

Két évszázad alatt természetesen a hitelezés kérdése megoldódott, ugyanakkor egészen új természetű problémákkal kerültek szembe a mind gyakrabban alakuló kis- és középvállalkozások.

Napjaink vállalkozásainak hihetetlen mértékű tőkére, pénzeszközre van szükségük mind megalakulásukhoz, mind működésükhöz egyaránt. E szükségletet a hitelezési rendszer tökéletesen kielégíti. Csakhogy a hitelek drágák, az ügyintézés időigényes, a fedezet kockázatos. A 20. század elején az Egyesült Államokban „fedezték fel” a tőkeszükséglet fedezésének új módját, a faktoringot, melynek alap gondolata viszonylag egyszerűnek mondható: a vállalkozás kölcsönt vesz fel, melyért fedezetképpen saját követelését állítja.

Hazánkban a faktoring csupán a rendszerváltást követő időkben jelent meg, s a fogalom alatt egy rendkívül összetett ügyletet értettek, amely lényegében más tartalommal bírt, mint az amerikai „klasszikus” faktoring.

Mínthogy az új ügylettel példátlanul olcsón és gyorsan lehetett biztosítani a társaságok likviditását, hamar elterjedt, és domináns piaci tényezővé vált. Sajnos ezt a

* A 2009. április 6–8. között megrendezett XXIX. jogi OTDK Polgári Jogi IV. tagozatában III. helyezést elért dolgozat rövidített, szerkesztett változata (konzulens: Brehószki Márta, egyetemi adjunktus).

¹ SZÉCHENYI ISTVÁN: *Hitel*. 1828–1829. 7.

folyamatot a jogalkotás nem követte. Hitelintézeti törvényeink rendre meghatározzák a faktoring fogalmát, de ennél pontosabb képet nem kaptunk, és nem is kapunk róla.

Ezen dolgozat célja, hogy bemutassa a faktoring két legfőbb formája közti különbségeket, rámutasson az irodalomban és a gyakorlatban is mindmáig fennálló téves nézetekre, s végül a faktoring fogalmának meghatározásával hozzájáruljon egy esetleges későbbi kodifikációs munka sikeréhez.

II.

I. Alapvetés

a) A faktoring fogalma²

A faktoringról beszélhetünk tágabb és szűkebb értelemben. Előbbi esetben a faktoringügylet egészéről van szó, tehát az alapul fekvő szerződést is figyelembe vesszük. Szűkebb értelemben faktoringszerződésről beszélünk, mely az ügyletnek már csak azt a részét érinti, amely a faktor és az alapjogviszony jogosultja között jön létre.

A faktoring (mint jogintézmény) fogalmával kapcsolatban háromféle felfogás bontakozott ki.

Közjogi szempontból vizsgálva, annak inkább hitelezési-finanszírozási funkcióját emelik ki a szerzők, ezzel megteremtve a fogalom szűk értelmezését.

Mások széles körűen tárgyalják az intézményt, beleértve minden egyes részszolgáltatást.

Végül vannak, akik magánjogi szempontból közelítik meg a kérdést, és a faktoringot mint egyfajta atipikus, vagy vegyes szerződést határozzák meg.

Ezen dolgozat szerzője sem vállalkozik a fogalom meghatározására. Mint később kifejtésre kerül, ez talán lehetetlen is a terület sokrétűsége, komplexitása miatt, mivel a magyar irodalomban „faktoring” szó alatt legalább két, egymástól merőben különböző ügyletet jelölnek.

b) A faktoring fajtái

A faktoring tipizálásának alapjait Salinger vetette meg az angol jogirodalomban, azonban ez nagy hatással volt a hazai szerzőkre is.³ Salinger tanulmányában a faktoring hét fő formáját különbözteti meg: teljes szolgáltatású – faktoring –; faktorálás visszkeresettel; teljes forgalmú faktorálás; határidős faktorálás; ügynöki faktorálás; számlaleszámitolás; és rejtett faktorálás.

A hazai irodalom is jobbára ezt a felosztást követi, azzal együtt, hogy néhány fajtát összevonnak, vagy más elnevezéssel illetnek.⁴ Ennek oka az, hogy a különböző

² NAGY ZOLTÁN: A faktoring fogalmának elméleti megközelítése, értelmezése. *Publ. Univ. Miskolc. Sect. jur. et pol.* Tomus, 25/2, 2007, alapján.

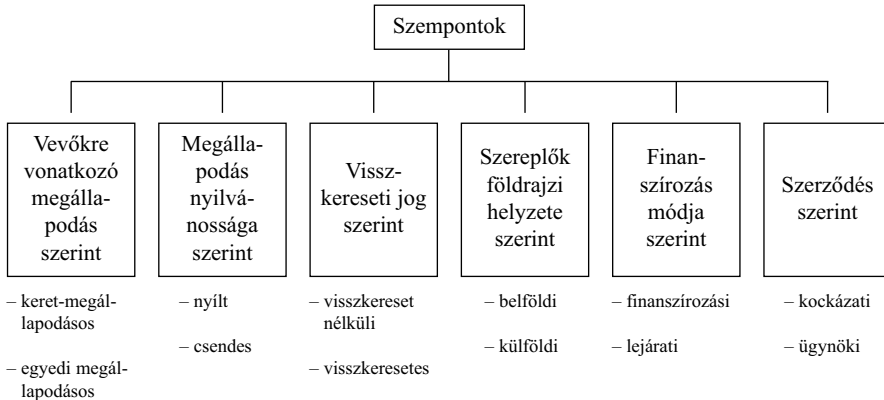
³ SALINGER, FREDDY: *Factoring law and practice*. Sweet & Maxwell Limited, London: 1995, 24.

⁴ Így pl. MARTINKÓ KÁROLY: *Faktoring – A vállalatfinanszírozás hamupipőkéje*. Budapest: Saldo Rt., 2002. HALUSTYIK ANNA: *Egyes különös bankügyletek*, PETRIK FERENC (szerk.) *Bankjog*. Budapest: HVG-ORAC Kft., 2003, 296.

faktorok a legváltozatosabb ajánlatokkal igyekeznek maguknak megnyerni a hitelezőket, így egy-egy jó elképzelés nagyon könnyen széles körben elterjedté válhat, s egy újabb csoportképzés alapjául szolgálhat.

Egyetértek Nagy Zoltánnal⁵, aki szerint a faktor szolgáltatásai alapvetően két nagy csoportra bonthatók. Az első csoportba tartoznak, az ún. alapvető szolgáltatások, melyek lényegileg határozzák meg az ügyletet, ezzel megteremtve a csoportképzés alapjait. Ide sorolja a kockázatátvállalást (vagy történetesen annak hiányát), a finanszírozást és az adósok kiértesítését. Véleményem szerint ez utóbbi szolgáltatásnak már a második csoportban, vagyis az ún. egyéb járulékos szolgáltatások között kell helyet kapnia (ennek indoka, hogy lényegesen kisebb a jelentősége, mint az előző két szempontnak). A járulékos szolgáltatások azok, amelyek teljesen eshetőlegesek és a legnagyobb változatoságot mutatják. Ide sorolható többek között a nyilvántartás kezelése, beszedése; hitelképesség kezelése; különféle jogi eljárások lebonyolítása stb.

Az egyes csoportképző szempontokat, ill. faktoring főbb formáit jól szemlélteti az 1. ábra.⁶

A további megkülönböztetés alapjai a magyar irodalomban Szentiványi Iván nevéhez fűződnek. Ő mutatott rá arra, hogy a faktoring megértésének egyik alapvető feltétele az aszerint való különbségtétel, hogy a faktor jó (tehát még le nem járt), vagy nem jó (tehát már lejárt) követelést „vásárol-e”?⁷ Szerinte az ügylet alapvetően a vegyes szerződések ismérveit mutatja, és mint ilyen, a következő elemeket olvasztja magába: hitel- és kölcsönszerződés, adásvétel, engedményezés. Azonban véleménye szerint az adásvételi elemet a Ptk. dologi jogi rendelkezései kizárják, a hitelezés (ide értve a kölcsönszerződést is) nem játszik domináns szerepet, így a faktoringot leginkább mint az engedményezés egyik formáját tudja elképzelni.

⁵ NAGY ZOLTÁN: *A modern finanszírozási faktoring közjogi és magánjogi szabályozásának alapkérdései*, PhD-értekezés, Miskolc, 2008.

⁶ BOZSIK SÁNDOR: *Banküzemtan*. Miskolci Egyetemi Kiadó, 1997, 63.

⁷ SZENTIVÁNYI IVÁN: A faktoring és ami mögötte van. *Gazdaság és Jog*, 1995/1, 9–14.

⁸ NOCHTA T.: Vázlatok a faktoring szerződés magánjogi alapkérdéseiről. *Magyar Jog*, 1996/12, 715–719. PETRIK B.: A faktoring ügyletekről. *Magyar jog*, 2003/1, 8–20.

Ezen elméleti úton elindulva Szentiványi nézeteit Nochta Tibor fejlesztette tovább, majd Petrik Béla mutatott rá elvi élel az ún. valódi és nem valódi faktoring közötti lényegi különbségre.⁸

Véleményem szerint a faktoring két olyan alapvető formájáról van szó, amely a magyar gazdasági viszonyok sajátossága miatt alakult ki, majd kapott jogszabályi megerősítést a Pit.⁹ által, s vált általánosan elterjedt (téves) nézetté, egészen a legutóbbi időkig.

A valódi faktoring esetében (szokás standard vagy old line faktoringnak is nevezni, míg másutt teljes szolgáltatású faktoringnak hívják, ezzel utalva arra, hogy a faktor az összes tipikus faktori tevékenységet végzi¹⁰) a faktor „megveszi” a hitelezőtől a követelés egészét, és ezért előre, egy összegben fizet. A faktor átvállalja az ún. del-credere felelősséget, amelynek lényege abban ragadható meg, hogy az adós nemteljesítésének kockázatát is ő viseli, és semmiféle visszereseti joga nincs a hitelezővel szemben. Ebben az esetben a faktordíj a teljes követelés összegét soha nem éri el, hiszen maga a faktor viseli a behajtás kockázatát, amihez hozzászámítja saját eljárásának költségeit. Ez a típus általában (tehát nem kizárólagosan, vagy normatívan) a lejárt követelések esetében domináns, így a „vétélár” mindösszesen kb.10-15%-a az összkövetelésnek.¹¹ Gazdasági szempontból azonban az ügylet mind a hitelezőnek, mind a faktornak kifizetődő, hiszen míg a hitelező – a valószínűleg behajthatatlan – követelésének legalább egy részéhez hozzájut, addig a faktor olyan követelést „vásárol”, amelynek ha csupán kis töredékét sikerül behajtania, már nyereséget könyvelhet el.

A nem valódi (néhol „visszterhesnek”¹², a gyakorlatban pedig „visszkeresetesnek” nevezett) faktoring esetében a faktor általában jó követelésekkel foglalkozik.¹³ Ezeket a követeléseket a hitelező átruhazza a faktorra, amiért a faktor „ellenértéket fizet”, majd megpróbálja azt behajtani az adóson. A legfőbb különbség ott ragadható meg, hogy ez utóbbi esetben a faktor nem vállalja fel a del-credere felelősséget, vagyis az adós nemteljesítése esetén a követelés átruházásáért adott „díjat” a hitelezőn (szállítón) fogja behajtani.

A fogalmi zűrzavarkeltést elkerülendő, rá kell világítani a következő összefüggésre. A faktoring kialakulásának eredeti indoka az amerikai tőkeszegény textilüzemek tevékenységének finanszírozása volt. Ezt legegyszerűbben hitelekkel lehetett megoldani. Ennek legolcsóbb formája az volt, hogy a felvett hitel fedezetéül a még behajthatatlan követeléseket ajánlották fel a gyárak, s amennyiben nem fizettek az adósok, a „hitelezők” (jobb elnevezés hiányában: a mai faktorok elődei) a textilgyárakon hajtották be a követelést. Tehát a ma „nem valódinak” elkeresztelt faktoring valójában a valódi, a

⁹ 1991. évi LXIX. törvény, A pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről (továbbiakban: Pit.)

¹⁰ Vö.: NAGY ZOLTÁN: A faktoring tipizálásával kapcsolatos elméleti alapvetések. *Pénzügyi szemle*, 2008/1, 136.

¹¹ Határozottan nem értek egyet azzal az állásponttal, hogy a valódi faktoring tárgya kizárólagosan csak lejárt követelés lehet. A gyakorlat azt mutatja, hogy gyakorta perfluálódhatnak olyan valódi faktoring ügyletek is, amelyeknek tárgya még le nem járt követelés. Ilyenkor az ellenérték is jóval nagyobb volumenű (a kockázat függvényében a 90-95%-ot is elérheti).

¹² MARTINKÓ: *Factoring – A vállalatfinanszírozás hamupipőkéje*. Budapest: Saldo Rt., 2002, 30.

¹³ A kockázat nagysága miatt itt szinte mindig még le nem járt (tehát: „jó”) követelésekről van szó.

régebbi, célját és rendeltetését tekintve az eredeti faktoring, míg a „valódi” faktoring pusztán olyan (nem kizárólagosan, de tipikusan) magyar találmány, amely a rendszer-váltást követő bizonytalan gazdasági időkre vezethető vissza.

Ez a felosztás azonban nem egyedülálló a magyar jogban. Az angolszász jogrendszerben a már hivatkozott Salinger¹⁴ és Biscoe is ismeri a visszkeresetes és visszkere-
ret nélküli ügyletet.¹⁵

Az amerikai fejlődés olyan sokszínűséget mutat, hogy pusztán a faktoring fajtái-
nak felsorolása is meghaladná a dolgozat kereteit. Fontos azonban kiemelni, hogy itt is megtalálható a valódi faktoring (full service), ami a visszkereseti jog hiányát jelen-
ti, de egyébként a faktor a faktori szolgáltatások teljes körét nyújtja. Szintén ismert a
visszkeresetes faktoring, sőt létezik olyan formája is (agency factoring) amelyben a
faktor, mint ügynök jár el, s vállalja a finanszírozást, és az adós értesítését, de egyéb
kötelezettsége (pl. követelés nyilvántartása, behajtása) nincs.¹⁶

A német gyakorlat a faktoring lényegének a finanszírozást tartja.¹⁷ Viszont a Né-
met Faktoringszövetség faktoring-definíciójának harmadik pontja szerint a faktoring
vagy visszkeresetes, vagy visszkereset nélküli ügylet.¹⁸

Látható, hogy az előbbi táblázatban bemutatott faktoringformák besorolhatók a
valódi faktoring – nem valódi faktoring summa divisio alá. Az ügylet minősítését az
esetek túlnyomó többségében még az is tovább bonyolítja, hogy gyakran az egyes faj-
ták nem tisztán önmagukban, hanem egymással vegyülve, gyakran bizonyos járulé-
kos elemeket tartalmazva fordulnak elő.

III.

1. *A valódi faktoring valódi problémái*

a) Releváns kérdések

Indokolt-e megkülönböztetni a valódi faktoringot és a nem valódi faktoringot?

Erre a kérdésre mindenképpen igennel kell válaszolnunk. Az előbbiekből röviden
érintettük, hogy a valódi faktoring esetében – pro forma – követelések „megvásárlá-
sáról” van szó, még akkor is, ha jogi szempontból világosan látszik, hogy – de jure –
adásvételi szerződés nem lehet.¹⁹ Ezt felismerve a szerzők többsége az engedménye-
zéssel kapcsolja össze a valódi faktoringot.

Ezzel szemben a nem valódi faktoring intézménye sokkal közelebb áll a hitel- és
a kölcsönszerződéshez.²⁰

¹⁴ SALINGER (1995) i. m. 3–4.

¹⁵ PETER M. BISCOE: *Law and Practice of Credit Factoring*. London, 1975.; In NAGY (2008) i. m. 41.

¹⁶ HALUSTYIK i. m. 294–297.

¹⁷ RICHARD BERNHARDT: *Der deutsche Factorin-Markt*. 10/1982.; NOCHTA (1996) i. m. 715.

¹⁸ BERNHARDT (1982) i. m. 10.; NAGY i. m. 41.

¹⁹ Ez leginkább a Ptk. 94. §-ának rendelkezéseivel magyarázható, miszerint, dolog csak birtokba vehető dolog lehet, tehát követelés nem. Másrésztől fontos kiemelni, hogy a faktoring eredeti formájában a faktor soha sem vette meg a követeléseket. Ez utóbbi egy egészen más ügyletet takar.

²⁰ Vö.: HALUSTYIK i. m. 288.

Üdvözölendő és igen előremutató döntésében a Szegedi Ítéltábla is kifejti ehhez nagyon hasonló álláspontját.²¹ A bíróság felismeri a valódi és a nem valódi faktoring közti lényegi különbséget, továbbá azt is, hogy míg előbbi az engedményezéssel, addig utóbbi a hitel- és kölcsönjogviszonnyal jellemezhető.

Úgy vélem, hogy ez a különbség olyan lényegbevágó, mely nemcsak a két forma együttes tárgyalását vagy szabályozását teszi lehetetlenné, hanem azt is, hogy egységesen faktoring név alatt vonjuk össze azokat. Így helyesebb lenne mindkét formára külön-külön elnevezéssel hivatkozni, ezzel is utalva azok megnevezése mögött rejlő tartalmi különbségekre.

b) Valódi faktoring és az engedményezés

A hatályos Polgári Törvénykönyv tervezeteinek szerkezete, illetve szóhasználata alapján gyakorlatilag arra a következtetésre juthatunk, hogy míg dolgok átruházására a vétel ad megfelelő lehetőséget, addig annak szabályait kiterjesztve (analogia legis) az engedményezésre, ott a jogok válnak átruházhatóvá.

Vagyis ha a jogokat (illetve kötelezettségeket), nem is kezeljük dologként, azok átruházására az engedményezéssel lehetőség nyílik.²²

A hatályos Ptk. a kötelmi jog „általános részében” taglalja az engedményezés szabályait (328–331. §§).

„A jogosult követelését szerződéssel másra átruházhatja (engedményezés).”²³ Az engedményezés absztrakt jogügylet – tehát jogcímhez nem kötött. („Az engedmény érvényességét a jogcím, hiányosságai nem érintik.” – írja Szladits²⁴, egyező állásponton Túry Sándor Kornéllal²⁵ és Kolosváry Bálinttal²⁶, de ellentétben Világhyval²⁷, aki szerint viszont jogcímes ügylet).

A Kommentár szerint „a faktoringszerződés valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházását, megvásárlását jelenti, ez tehát engedményezésnek fogható fel”.²⁸

A valódi faktoring esetében ezzel a nézettel értek egyet én is, ugyanakkor komoly fenntartásokkal kezelhetjük a fenti megállapítást. (Rögtön hozzá kell tenni, hogy egészen a legutóbbi időig a bírói gyakorlat is a Kommentár álláspontját osztotta: „[a] faktoringszerződés valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházását, megvásárlását jelenti, ez a Ptk. 328. §-ában szabályozott engedményezésnek felel meg.

²¹ Szegedi Ítéltábla; Gf.I.30.511/2003/7.sz. döntése. Ennek nyomán: BH 2005, 72., amely a jogintézményről már úgy beszél, hogy „[a] faktoring lényege a követelésnek – a behajtás kockázata átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelőlegezése. A faktoring atipikus szerződés, amely a felek üzleti-szerződési céljától, szándékától függően a visszerthes engedményezés, az adásvétel, illetve hitelviszony elemeit foglalja magában.”

²² CSIZMAZIA NORBERT: *Az engedményezésről de lege lata és de lege feranda.* (Jogi Tanulmányok, szerk.Harmathy Attila) Budapest: ELTE ÁJK, 2002, 33–95.

²³ Ptk. 328.§.(1)

²⁴ SZLADITS KÁROLY: *A magyar magánjog vázlatai, II. rész.* Budapest, 1933, 126.

²⁵ SZLADITS KÁROLY (szerk.) *Magyar Magánjog.* Budapest: Grill Károly Könyvkiadó Vállalata; 1942, III. 61.

²⁶ SZLADITS (1942) i.m. 133.

²⁷ VILÁGHY-EÖRSI: *Magyar Polgári jog.* Budapest: Tankönyvkiadó,1965, I. 215.

²⁸ GELLÉRT GYÖRGY (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata.* Budapest; KJK-KERSZÖV, 2007, 1178.

A perbeli esetben ezzel lényegében a CI. Rt. és a felperes az engedményezési szerződést foglalták írásba.”²⁹ Ez a döntés a faktoringot azonban túlságosan leegyszerűsíti.)

Elsősorban azt kell tisztázni, hogy a Kommentár általánosan beszél a faktoringról, holott (mint később látni is fogjuk) az engedményezés kizárólagosan csak a valódi faktoringgal hozható összefüggésbe.³⁰

Probléma továbbá az is, hogy a faktorálást csak jövőben esedékessé váló követelések esetén tudja elképzelni, miközben (mint az már fentebb kifejtésre került) a valódi faktoring tipikus tárgya a már lejárt követelés.

A Kommentár azon következtetésének hibás voltát, hogy faktoringszerződés érvényesen köthető írásos forma nélkül is, legfeljebb csak magánjogi szempontból indokolható, ugyanis a Hpt. 72. § -ának rendelkezései [összhangban a törvény 2. sz. mellékletének III. 10.1 f.) pontjával] ezt a lehetőséget kizárják, így a faktoringszerződés kizárólag csak írásban köthető meg.³¹

Mindezek figyelembevételével úgy gondolom, hogy az engedményezés (kisebb fenntartásokkal) alkalmas a valódi faktoring jellemzésére.³²

A két intézmény azonban távolról sem egy és ugyanaz. Ennek legfőbb indoka, hogy míg az engedményezés absztrakt ügylet, így nincs szükség más jogcímre a „tulajdonjog” átszállásához, addig itt és most pont azt vizsgáljuk, hogy melyik az a jogintézmény, amely a valódi faktoring esetében a tulajdonosváltást realizálja. Ezért a két alakzat viszonyát leginkább úgy lehetne jellemezni, hogy a valódi faktoring (causa) esetében az engedményezés lesz az a konstrukció (modus), amellyel a jogosult követeléseit a követeléskezelőre átruházza.

Ennek hatása pedig az lesz, hogy az engedményes és a követeléskezelő közti valódi faktoringszerződésnek csak egymás közti jogviszonyukban van jelentősége, az adós erre való tekintet nélkül kerül a kötelezett helyzetébe a követeléskezelővel szemben. Sőt a jogcím hiányosságai alapján az engedményezőnek is csak arra van joga, hogy a követelés visszaengedményezését követelje a követeléskezelőtől, de amíg ez nem történik meg, a követelés a követeléskezelőé.³³

A kötelmi jogi tankönyvek az engedményezést a szerződés jogosult pozíciójában történő alanyváltozás következtében bekövetkező szerződésmódosítás körében tárgyalják.³⁴

²⁹ BH 1999.77.

³⁰ Ezt a felosztást NOCHTA (2008) i.m. 285. ugyan elvégzi, de – tévesen – az adásvétel szabályaira hivatkozik.

³¹ Egyező állásponton: NAGY (2008),i. m. 234–235.

³² Ezt az álláspontot osztja többek között: JOBBÁGYI GÁBOR – FAZEKAS JUDIT: *Kötelmi jog*. Budapest: Szent István Társulat, 2005, 84.; HALUSTYIK i. m. 288–311.; NOCHTA i. m. 286–290.; GELLÉRT (1999) i. m. 101. stb.

³³ Vö.: SZLADITS (szerk.): *Magyar Magánjog*. 1941, III. 1133. Ezt az álláspontot támasztja alá: BH. 2005, 72: „A faktoringszerződést nem teszi érvénytelenné, ha az engedményezett, lényegében biztosítéki szerepet betöltő követelésről utóbb bebizonyosul, hogy az nem is létezett (például „fiktív” volt), az alapügylet más okból érvénytelen, vagy ha az engedményezett követelés megszűnt. Ha az átruházott követelés valamilyen okból nem állt fenn, a faktoráló ezért helytállással tartozik.

³⁴ JOBBÁGYI–FAZEKAS i. m. 82–83.

Témánkat illetően ez legalább két szempontból fontos megállapítás.

Egyrészt a valódi faktoringra is maradéktalanul érvényes a Ptk. 329. § (1) bekezdése. Ezen törvényhelyből következik, hogy a követeléskezelő az engedményező jogutódja lesz, ugyanakkor nem univerzális successióról van szó, hiszen az engedményezéssel nem szállnak át a követeléskezelőre az alapjogviszonyból eredő engedményezői kötelezettségek. Az alapjogviszony továbbra is az engedményező és az adós közt áll fenn, hiszen az engedményezés tárgya soha nem maga a jogviszony, hanem az abból eredő meghatározott követelés.³⁵

Ez utóbbi alakzatot nevezzük szerződésátruházásnak vagy szerződésengedményezésnek, amely véleményem szerint novationak, azaz új szerződésnek minősül, s mint ilyen, a régi szerződést biztosító minden mellékkötelezettség, ill. annak minden jogkövetkezménye elenyészik. A valódi faktoring, ill. az engedményezés esetében azonban nem ez történik. A Ptk. is utal rá, hogy ugyan a kezességből és zálogjogból eredő jogok átszállnak (de az irodalomban elterjedt nézet szerint nemcsak ezek, hanem minden egyéb biztosíték is),³⁶ viszont a jogosult kötelezettségei nem, így a régi szerződés továbbra is fennmarad, csak az abból esetlegesen a jogosultat kötő kötelezettségek, az engedményezés után is őt, és nem az engedményest (követeléskezelőt) fogják terhelni.³⁷

A másik nagyon fontos kérdés a Ptk. 330. § (1)-re vonatkozik, amely szerint „Az engedményező az engedménnyessel szemben a kötelezett szolgáltatásáért – az engedményezés fejében kapott ellenérték erejéig kezesként felel [...]”. Ezzel szemben a valódi faktoring lényege éppen abban ragadható meg, hogy az engedményező soha nem felel az adós fizetéséért (viszont a követelés ténylegességéért, fennállásáért igen). A felek ezért a szerződésben Ptk. 330. § (1), (2) bekezdéseire hivatkoznak, melynek értelmében az engedményező követelését kifejezetten bizonytalan követelésként ruházza át, vagy felelősségét egyéb módon kizárja.³⁸

A valódi faktoring és az engedményezés közti további különbségeket a 2. ábra segítségével szemléltetem.³⁹

³⁵ Vö.: GELLÉRT (szerk.) i. m. 1179.

³⁶ JOBBÁGYI–FAZEKAS i. m. 84.

³⁷ Csak utalni szeretnék Grosschmid kókuszdió hasonlatára, melyben kifejti, hogy a legegyszerűbb mellékkötelezettség is pontosan olyan fontossággal bír mint az „adós teljesítsen” főkötelezettség (ZSÖGÖD BENŐ: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*. Budapest: Athenaeum iroda és Nyomdai Rt., 1900, 1235.). Ezért értelmezhetetlen egy olyan követeléskezelői gyakorlat, amelyben a követeléskezelő rendelkezik az alapügylet értéktárgyaival, vagy átvállalja az alapjogviszony jogosultjának kötelezettségeit, árut szállít stb.

³⁸ HALUSTYIK i. m. 285.

³⁹ Ötlet: BARTA – FAZEKAS – HARSÁNYI – KOVÁCS – MISKOLCZI – ÚJVÁRINÉ: *Üzleti szerződések*. Budapest: Unió Kft., 2003, 393.

	FAKTORING	ENGEDMÉNYEZÉS
Keletkezése	Szerződéssel.	Szerződéssel, jogszabállyal, hatósági határozattal.
Alakisége	Hpt. alapján kizárólag írásban.	Ptk. alapján szóban, írásban, ráutaló magatartással.
Alanya	Az engedményes személyében kizárólag hitelintézet és pénzügyi vállalkozás; engedményező és adós elvileg bárki lehet.	Nincs korlátozva.
Tárgyára vonatkozó tilalom	Mivel éppen az engedményezést vesszük alapul a jogosult személyéhez kötött és az olyan átruházás, amelyet jogszabály tilt.	Ptk. alapján a jogosult személy-hez kötött és az olyan átruházás, amelyet jogszabály tilt.
Értesítési kötelezettség	Az adós értesítése nem érvényességi kellék, de a kétszeri teljesítés elkerülése érdekében szükséges.	Az adós értesítése nem érvényességi kellék, de a kétszeri teljesítés elkerülése érdekében szükséges.
Átruházás	Jogcímhez kötött.	Jogcímhez nem kötött.
Jellege	Mindig visszterhes, de az ellenérték általában töredéke a követelésnek.	Lehet ingyenes és visszterhes.
Visszkereset	Fogalmilag kizárt.	Az engedményező a kapott ellenérték erejéig kezesként felel (főszabály), de a felek a felelősséget kizárhatják.

2. *A nem valódi faktoring valódi problémái*

a) A nem valódi faktoring, valamint a hitel- és kölcsönszerződés

A fentiekben bizonyítást nyert, hogy a faktoring tárgyalásának legfőbb mérföldköve a valódi és a nem valódi faktoring elhatárolása.

A faktoring tárgyalása a továbbiakban a nem valódi faktoringnak nevezett alakzat részletes bemutatásával folytatódik, ahol a vizsgált jogintézményt a hitel-, és kölcsönjogviszonnyal kell összehasonlítani.

A nem valódi faktoring alapsémáját a következőképpen lehetne vázolni: az alapszerződés követeléseit a szállító⁴⁰ átruházza a faktorra, amelyért a faktor pénz ad. Ha az adós teljesít a faktornak, a jogviszony megszűnik. Amennyiben viszont nem, úgy a faktor él visszkereseti jogával, és az adós által vissza nem fizettet kölcsönt (vagy annak egy részét) a szállítótól követeli. Az ügylet tárgya általában még le nem járt követelés.

A jogterületet a Hpt. előtt szabályozó Pit. önálló pénzügyi tevékenységként kezelte a faktoringot, igaz, azt „követelések megvásárlásának” minősítette.

⁴⁰ A következőkben – az UNIDROIT egyezmény szóhasználatának megfelelően – az alapjogviszony jogosultját szállítónak nevezem.

Jelenleg csupán két hatályos jogszabály rendelkezik a faktoringról. Az egyik az UNIDROIT Egyezmény implementációjáról szóló törvény, amely viszont csak a nemzetközi jogviszonyokra vonatkozik.

A másik a Hpt., amely azt a pénzügyi szolgáltatások, azon belül pedig a Hitel- és pénzkölcsönnyújtás cím alatt, mint a pénzkölcsönnyújtás egyik formáját szabályozza.

Hasonló cím alatt a Ptk. is tartalmaz rendelkezéseket: a XLIV. fejezet rendezi a bank- és hitelviszonyokat, amelyen belül az első pont a kölcsön- és hitelszerződés. A kódex azonban nem nevezi meg a faktoringot, azt csak a Hpt. teszi meg. Így történhetett az, hogy a korábbi szabályozásból kiindulva (Pit.: a faktoring egyenlő a követelésvásárlással), az irodalomban elterjedt az ügylet engedményezéssel való kapcsolatának nézete⁴¹.

Ennek nyomán alakult ki az a visszás helyzet, hogy ha magánjogi oldalról (Ptk.) közelítették a faktoring fogalmához, akkor – tévesen – engedményezésnek minősítették (valódi faktoring), míg ha közjogi oldalról (Hpt.), akkor a hitel- és kölcsönviszonyokkal jellemezték (nem valódi faktoring).

Összhangban a Ptk.-magyarázattal⁴² azt mondhatjuk, hogy a hitelszerződés alapján a pénzügyi intézet csupán praestare (tehát helytállási) kötelezettséget vállal, amelyért neki ellenszolgáltatás jár. Ebből következik, hogy a hitelszerződéssel témánk szempontjából különösebben nem kell foglalkozni, hiszen (a finanszírozási) faktoringnál mindig történik pénzmozgás.⁴³

Ami a kölcsönszerződést illeti, a Hpt. meghatározása itt is megfelel a Ptk.-nak, de azt kiterjeszti a kódexben nem szabályozott bizonyos atipikus szerződésekre, így a faktoringra is. A törvény szerint: „Pénzkölcsönnyújtás [...] követelésnek – az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelőlegezése (ideértve a faktoringot és a forfetírozást is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének nyilvántartását és a kintlévőségek beszedését ki végzi;”⁴⁴

A „hagyományos” kölcsönügyletet és a nem valódi faktoringot összevetve lényeges különbségeket tapasztalhatunk.

Míg a kölcsön tipikusan kétszemélyes jogügylet, melyben a hitelező kötelezettsége a kölcsön folyósítása, az adós kötelezettsége a kölcsön határidőre történő (esetleges kamatokkal terhelt) visszafizetése, addig a nem valódi faktoring mindig háromszemélyes jogügylet, ahol a korábbi jogosult lesz a kölcsönjogviszony adósa, míg a faktor a kölcsönjogviszony jogosultja. A valódi kérdés itt azonban az, hogy ténylegesen az alapjogügylet jogosultja lesz-e az adós, hiszen a faktoring szerződés rendelkezésszerű teljesülése esetén a kölcsönt (és az esetleges kamatokat és költségeket) nem ő, hanem az alapjogügylet adósa fogja visszafizetni. A kérdést tovább bonyolítja, hogy a faktordíjat viszont mégiscsak a hitelező fizeti (még akkor is, ha ténylegesen

⁴¹ Vö.: BH. 1999. 77., és ez alapján: GELLÉRT i. m. 1119.

⁴² GELLÉRT i. m. 1879–1883.

⁴³ Vö.: GELLÉRT i. m. 1882. „A pénzügyi intézettel szerződő felet nem terheli igénybevételének [...] kötelezettsége, hanem a kölcsönök igénybevételének (lehívásának) joga illeti meg.”

⁴⁴ Hpt. 2. sz. melléklet, 10.2 a)

fizetést nem teljesít a faktornak, hiszen a fennálló követelés egészét soha nem fogja megkapni, mivel a fennmaradó összeg fog faktordíjként szolgálni). Az eddig sem egyszerű ügylet még tovább bonyolódik, ha az adós nem, vagy nem az egész tartozást fizeti meg. Ilyenkor ugyanis a kölcsön teljes vagy fennmaradó összegét a jogosultnak kell visszafizetnie (del-credere felelősség).

Első lépésben azt kell tisztázni, hogy habár a Ptk., illetve a Hpt. is megengedi, hogy a kölcsönügylet ingyenes legyen, ez mindig kívül esik a nem valódi faktoring fogalmi körén: a gyakorlat azt mutatja, hogy minden egyes esetben visszerthes szerződés jön létre.

A következő probléma, hogy vajon az adós (az alapjogviszony jogosultja) helyett teljesíthet-e az alapjogviszony kötelezettje?

A Magyarázat szerint ennek nincs akadálya. Egy „hagyományos” kölcsönjogviszonyban a kötelezett helyett minden további nélkül teljesíthet harmadik személy, s ilyenkor felelősségük egyetemleges lesz.⁴⁵ Ezt támasztja alá a mindenkori bírósági gyakorlat is: „Nincs törvényi akadálya annak, hogy a kölcsönszerződésben harmadik személy a kölcsön visszafizetéséért az adóssal egyetemleges fizetési kötelezettséget vállaljon”.⁴⁶

A kezesség és az egyetemlegesség kérdéskörével állunk szemben. Amennyiben utat nyitunk a fenti értelmezésnek, és azt mondjuk, hogy az alapjogviszony jogosultja és kötelezettje a faktor követeléséért egyetemlegesen tartozik helyt állni, akkor a faktoring (kisebb fenntartásokkal) beilleszthető a kölcsön fogalomkörébe. Az egyetemlegesség általános szabályai alapján azonban a „jogosult bármelyik kötelezettől követelheti a teljesítést, perelheti közülük bármelyiket az egész szolgáltatás teljesítése iránt, pert indíthat valamennyi kötelezett ellen együttesen, de perelheti őket külön-külön is.”⁴⁷

Világos, hogy nem lehet szó a nem valódi faktoring ilyen minősítéséről, hiszen ott az alapjogviszony jogosultja, csak (és csakis) akkor tartozik helytállással, ha az alapjogviszony kötelezettje nem teljesít a faktornak.

Ez a jogi helyzet viszont a kezességre, méghozzá a sortartó (egyszerű) kezességre emlékeztet [Ptk. 272. § (1)]. Minthogy ebben a „kölcsönszerű” jogviszonyban az alapjogviszony jogosultjának helytállása egyébként is mögöttesnek mondható (hiszen csak akkor tartozik fizetni, ha az alapjogviszony kötelezettje ezt nem teszi meg), s minthogy a kezesség egy szerződést biztosító mellékkötelezettség, véleményem szerint a sortartó kezesség megfelelően jellemzi az alapjogviszony jogosultja és kötelezettje közti jogi helyzetet a nem valódi faktoring esetében (ami – tekintettel a Ptk. 328. § (1) bekezdésére – ismételten csak az engedményezés szabályaira emlékeztető sajátosság).

Látható, hogy egy rendkívül összetett ügylettel állunk szemben: a faktoringszerződés első részében a faktor kölcsönt nyújt a szállítónak (kizárólag ebből az aspektusból értelmezhető a Hpt. fentebb említett besorolása⁴⁸), majd ezt követően a szállító a

⁴⁵ GELLÉRT i. m.1886. d.)pont.

⁴⁶ BH. 1995/457

⁴⁷ GELLÉRT i. m. 1202. egyező állásponton: JOBBÁGYI–FAZEKAS i. m. 138–139.

⁴⁸ Hpt. 2. sz. melléklet 10.2b)

faktorra engedményezi adásával szembeni követelését. Az ügylet második részeként („normális” esetben) az adós teljesítése következik, aminek eredményeként a faktor a megelőlegezett követelést teljes egészében kifizeti a szállítónak, csökkentve azt a faktordíjjal, kamattal és az esetlegesen felszámított egyéb költségekkel. Viszont abban az esetben, ha az adós nem (vagy csak részben) teljesít, a szállítónak vissza kell fizetnie a kölcsön teljes (vagy fennmaradó) összegét. Ebben a kontraktusban tehát a faktornak a folyósított kölcsönért elsődlegesen az adós fog teljesíteni, s a szállító felelőssége csak mögöttes.

A Ptk. és a Hpt. szabályait – a fent leírtakra tekintettel – csak ideiglenesen tartom alkalmazhatónak a nem valódi faktoringra vonatkozóan. A rendelkezések szétterjedettség, illetve a jogügylet komplexitása, növekvő gyakorisága és gazdasági súlya miatt fontosnak tartom, hogy a jogalkotó a közeljövőben nevesített szerződésként kodifikálja az ügyletet.

b) A nem valódi faktoring, a forfetírozás és a fiduciárius engedményezés

A teljesség kedvéért szükséges a faktoring elhatárolása a forfetírozástól, illetve a fiduciárius engedményezéstől.

Erre annál is inkább szükség van, minthogy a Hpt. már többször hivatkozott rendelkezése egyaránt szól a faktoringról és a forfetírozásról.⁴⁹ Talán ezen rendelkezés is táptalajául szolgált annak az irodalomban elterjedt nézetnek, hogy a faktoring és a forfetírozás rokon értelmű kifejezések.⁵⁰ Nagy Zoltán viszont helyesen mutat rá, hogy a követelésvásárlás tágabb fogalom, mint a faktoring.⁵¹ Kónya Judit szerint pedig, a forfetírozás mindig visszkereset nélküli ügylet.⁵²

Mindezekből azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy bár a Hpt. utat nyit a két fogalom szinonim értelmezésének, ez mégis rossz megközelítés. A forfetírozás ugyanis nagyban hasonlít a valódi faktoringnak nevezett alakzathoz, hiszen itt is mindig végleges jelleggel száll át a tartozás követelésének joga (del-credere jog hiánya), azonban míg a valódi faktoring esetében lejárt, vagy le nem járt, de mindenképpen rövid lejáratú követeléseket (2-4 hónap) „vásárol” a faktor, addig a forfetírozás mindig közép-, vagy hosszú lejáratú (6 hónapon túli) követelések átruházását jelenti.

Az időtényező nagyobb voltának óriási szerepe van a követelésátruházó⁵³ ügyletek szempontjából. Ha hosszabb lejáratú követelést ruháznak át a forfetírozó társaságra, akkor a lejárat idejének nagyságával párhuzamosan növekszik annak kockázata is, hogy az adós nem fog fizetni. (Nem csak személyében rejlő okokra kell itt gondolni, hiszen a teljesítés elmaradása előfordulhat külső, nem várt tényező miatt is, így például: gazdasági válság, háború stb.) A nagyobb futamidő és kockázat nagyobb for-

⁴⁹ Hpt. 2. sz. melléklet 10.2b)

⁵⁰ Nem tesz különbséget a két jogintézmény között: [FÖLDES GÁBOR (szerk.): *Pénzügyi jog*. Budapest: Osiris, 2003, 326–327., ill. HALUSTYIK ANNA: *Pénzügyi jog II*. Budapest: Szent István Társulat, 2007, 184–185.] sem.

⁵¹ NAGY Z.: A faktoring mint pénzkölcsönnyújtási tevékenység. *Pénzügyi Szemle* 2007/5, 463.

⁵² KÓNYA i. m. 152–153.

⁵³ Jobb elnevezés hiányában, ilyen gyűjtőfogalom alatt vonom össze a valódi faktoringot és a forfetírozását.

fedtjét is eredményez, ugyanis az nemcsak magának a szolgáltatásnak az értékét tükrözi (kb. 2–8%), hanem magában foglalja a követelés átruházásától annak lejártáig felszámított kamatot is.

A biztosítéki (vagy fiduciárius) engedményezés alapsémája nagyon hasonlít a nem valódi faktoringhoz. Ez az ügylet is háromszemélyes, melyben az alapjogviszony jogosultja kerül az adós pozíciójába a hitelezővel szemben. Az alapjogviszony jogosultja, a hitelező a vele szemben fennálló követelést biztosítja az alapjogviszony adósának tartozásával. Ebben az ügyletben is átszáll a követelés a jogosultra (ti. az mindig a tulajdonába kerül⁵⁴), de így csak egy függő jogi helyzet jön létre, hiszen a hitelező követelését elsősorban a biztosíték adójától követeli, s ha ennek eleget tesz, a köztük fennálló jogviszony megszűnik, és az alapjogviszony adósa továbbra is az eredeti jogosultnak tartozik teljesíteni (ilyenkor a hitelező visszaengedményezi a biztosítéki engedményezőnek a követeléseket).

Az alapjogviszony adósa csak akkor köteles a hitelezőnek teljesíteni, hogyha az alapjogviszony jogosultja hitelezővel szemben fennálló kötelezettségének nem tesz eleget. Ilyenkor a hitelező kétféleképpen kereshet kielégítést a biztosítéki engedményből: vagy értékesíti, vagy beszedi azt.⁵⁵

Tehát amíg a nem valódi faktoring esetében a faktoráló fizetési kötelezettsége csak az adós nem teljesítése esetén áll be, addig a biztosítéki engedményezés esetén ez pont fordítva alakul, elsődlegesen a biztosíték adójának kell teljesítenie, s az adós fizetési kötelezettsége csak ennek hiányában áll be.

IV.

1. *Faktorálás a magyar gyakorlatban*

A fentiekben bemutatott megkülönböztetés a hazai faktoringvállalkozások gyakorlatában is megtalálható.

E szempont alapján a vállalkozások alapvetően három csoportba sorolhatók. Az elsőben kapnak helyet azok, amelyek csak a nem valódi faktoringnak nevezett alakzattal foglalkoznak (pl.: Magyar Factor Zrt., e-Faktor Pénzügyi Szolgáltató Zrt., CIB Faktor Pénzügyi Szolgáltató Zrt.). A második csoportba tartoznak azok az intézmények, amelyek valódi faktoringgal foglalkoznak (pl. az Intrum Justitia Zrt.; Díjbeszedő Faktorház Zrt.; OTP Faktoring Követeléskezelő Rt.). S végül vannak olyan pénzügyi intézmények, amelyek mindkét formát használják (pl. MKB Bank Zrt.).

Ezen intézményeket egy másik szempont alapján további két csoportba sorolhatjuk. Az egyik csoportot alkotják azok, amelyek mögött bank áll, vagy éppen bank nyújtja a szolgáltatást (ez tekinthető tipikusnak). Kivételszerűek az olyan intézmények, amelyek nem bankok, és nem is áll mögöttük bank.

⁵⁴ CSIZMAZIA NORBERT: *Az engedményezésről de lege lata és de lege ferenda.* (Jogi Tanulmányok) Budapest: ELTE ÁJK, 2002, 83–90.

⁵⁵ BACSA GYÖRGY: *Engedményezés biztosítéki célból.* In *Est quadam prodiere tenus. Tudományos Diákköri Dolgozatok*, 2003. Budapest: ELTE, ÁJK, 2004, 104.

Ez a felosztás érthetővé válik, ha figyelembe vesszük a tevékenység végzéséhez szükséges óriási pénzeszközszükségletet. Rendszerint a kisebb vállalkozások azok, amelyeket magánszemélyek alapítottak, s a tőkét rendre bármelyik banktól beszerezhetik kölcsön formájában, amelyet a szerződéskötést követően az ügyfélnek továbbfizetnek (kvázi a faktortársaság végzi a tényleges faktori tevékenységet, szolgáltatja a szaktudást, míg a bank „csupán” a tőkét adja az ügyletek megkötéséhez).

A faktoringszerződés további alanyai jobbra a pénzügyi intézmény profiljától függnnek. Így a Magyar Factor Zrt. általában portfóliót faktorál (ami lehet szállítói és vevői is egyaránt, azaz egy bizonyos szállító vagy vevő összes követelését vagy tartozását faktorálják), ebből adódóan csak nagyobb vállalkozásokkal (szinte kizárólagosan jogi személyekkel) állnak kapcsolatban. Egyedi követeléseket csak ritkán, és igen nagy értéken faktorál, ami érthető a járulékos költségek nagysága miatt. Így elmondható, hogy a Magyar Factor tevékenységének tárgyai általában a kis értékű, nagy volumenű áruk, amelyek a kereskedelmi termelő és szolgáltató vállalatok forgalmából adódnak.⁵⁶

Ezzel szemben a jóval kisebb e-Faktor Zrt. építőipari és áruházlánci beszállításokból eredő követelések faktorálására specializálódott. (Itt kell megjegyezni, hogy az építőipari lánc tartozások miatt igen kockázatos az ilyen jellegű tevékenység, ezért szinte az összes követelésük biztosítva van.) Az áruházlánci beszállítások számlái egyedileg rendszerint kis összeget képeznek, azonban mivel ezek is keretszerződés részét képezik, összességében szintén nagy (több tíz- vagy százmillió forintos) tételt is jelenthetnek. Az e-Faktor foglalkozik egyedi követelések faktorálásával is. Ezeket a számlákat általában néhány tízmillió forintról állítják ki, de a pénzügyi tanácsadók egybehangzó véleménye szerint tízmillió forintnyi egyedi követelés alatt nem éri meg, egymillió forint alatt pedig kifejezetten ráfizetéses a faktorálás.⁵⁷

A hazai valódi faktoring piacon piacvezető Díjbeszedő Faktorház Zrt. elnevezése rendkívül megtévesztő, hiszen habár elnevezése alapján faktorház, a klasszikus értelemben vett faktoringgal nem – vagy legfeljebb csak kivételszerűen, új piacokra történő belépéskor a kockázat csökkentése érdekében, biztosítéki jelleggel – foglalkozik. Tevékenységi körüket szinte kizárólagosan „lakossági követeléskezelés” képezi.⁵⁸ Nagyobb közüzemek rendszerint kis összegű, lejáráthoz közeli követeléseit „veszik meg” visszkereseti jog nélkül, végleges jelleggel, általában a tartozás teljes összegének 90%-áért.

Szintén megtévesztő az OTP Faktoring Követeléskezelő Rt., amely soha sem foglalkozott klasszikus értelemben vett faktorálással, fő profiljuk az OTP és más bankok követeléseinek végleges jelleggel történő, visszkereset nélküli „megvásárlása”.⁵⁹

A vállalkozások mindegyikének gyakorlatában közös vonás, hogy a követeléskezelést egy rendkívül precíz kockázatelemzés előzi meg (amely a nem valódi faktorálással foglalkozó vállalkozások esetében – a visszkereseti jog miatt – általában nemcsak az adósra, hanem a szállítóra is kiterjed). Ezt követően a társaságok rend-

⁵⁶ Forrás: Ráner Balázs, értékesítési vezető (Magyar Factor Zrt.).

⁵⁷ Forrás: Török Sándor, vezető pénzügyi tanácsadó (e-Faktor Zrt.).

⁵⁸ Forrás: Kiss Ádám, stratégiai és üzletfejlesztési vezérigazgató-helyettes (Díjbeszedő Holding Zrt.).

⁵⁹ Forrás: Szász Péter, követeléskezelési főmunkatárs (OTP Faktoring Követeléskezelő Rt.).

szerint levelezéssel, személyes megkereséssel próbálják rábírní az adóst a teljesítésre. Amennyiben ez nem jár sikerrel, úgy a társaságok profiljuk szerint különböző gyakorlatot folytatnak. A valódi faktorálással foglalkozó társaságok visszkereseti jog hiányában rendszerint peres úton próbálják behajtani a követelést, s amennyiben ez nem sikerül, viselik annak minden következményét. Ezzel szemben a nem valódi faktorálással foglalkozó társaságok az (egy, legfeljebb háromszori) eredménytelen felszólítást követően a szállítóhoz fordulnak, s érvényesítik visszkereseti jogukat. Azonban rendszerint lehetőséget biztosítanak arra, hogy az ügyfél (természetesen ellenszolgáltatás fejében) igénybe vegye a társaság erre specializálódott jogi szakembereit, s az ő segítségükkel vigye bíróság elé igényét. (Ha sem az adós, sem a szállító nem fizet, és a követelést biztosították, akkor a faktornak a biztosító fog fizetni. A követelésbiztosítás azonban értelemszerűen kizárólag a nem valódi faktoring ügyleteket jellemzi.)

A társaságok szerződési gyakorlatáról elmondható, hogy kivétel nélkül keretszerződést kötnek, még akkor is, ha olyan szerződés is létezik, amely sokkal inkább előszerződés jellegű, melyben meghatározzák az átruházandó követelések jellegét, de azt később, a követelés átruházásakor konkretizálják, egyediesítik (pl. OTP Faktoring Követeléskezelő Rt.). Megjegyzendő, hogy szerződésükben a felek a követelések engedményezését általában „[számla]követelések megvásárlásának” keresztelik el, ami a fentebb leírtak alapján nem helyes (pl. e-Faktor Zrt.).

Végül a szolgáltatás díjával kapcsolatban ki kell emelni, hogy a szerződési gyakorlat alapján, ill. az ügyletek jellegéből adódóan valódi faktorálás esetén mindig egyszeri díjat állapítanak meg, a behajthatóság kockázatának függvényében (a követelés értékének arányában fizetendő ellenérték).

Nem valódi faktoring esetében ez sokkal összetettebb, hiszen magában foglalja a faktordíjat (a követelés 0,3–1,5%-át), a kamatokat (ami leginkább a mindenkori BUBOR függvénye) s végül az esetleges követelésbiztosítás díját.

V.

1. Az új Ptk.-javaslat és a konklúziók

a) Fogalmak

Az eddigiekből a következő konklúziókat lehet levonni.

Az általános értelemben vett faktoringot nem lehet egységesen meghatározni, vagy ha adnánk is egy meghatározást, akkor az annyira elvont és tág lenne, hogy nem jutnánk közelebb az ügylet lényegéhez.

Ezért úgy gondolom, hogy pontos meghatározást csak a valódi, ill. a nem valódi faktoring kapcsán lehet alkotni. Ugyanez a megkülönböztetés képezheti a rendszertani besorolás alapját is. A témát átfogó, egységes elnevezést a követeléskezelés kifejezésben jelölöm meg. Sajnos azonban a magyar gyakorlatban követeléskezelés alatt gyakran a követelések behajtását értik.⁶⁰ Egy készülő jogszabálytervezet értelmében

⁶⁰ Így minősíti magát a kizárólagosan követelések behajtását végző Bross Holding Zrt. is.

„1. § (1) Követeléskezelésnek minősül minden olyan eljárás, melynek során a megbízó az adóssal szemben vagyoni igényeit követeléskezelő társaság útján érvényesíti.”⁶¹ A tervezethez fűzött indokolás szerint a követeléskezelés egyenlő a követelések behajtásával.

Ezzel az állásponttal nem értek egyet. A követeléskezelés ennél jóval szélesebb, komplex tevékenység; egymáshoz kapcsolódó szolgáltatások összessége, amely a követelést annak valamennyi létszakában végigkíséri: a prevencióval, a követelés kialakulását megelőzően kezdődik, és a követelés megtérülésével, behajtásával ér véget. Így többek között magában foglalja a pénzügyi és gazdasági, piaci elemzést, cég-monitoringot, adóminősítést, hitelbiztosítást, szerződéskötés során történő tanácsadást, de magát a faktoringot (annak mindkét formájával) s végül a behajtást is.⁶²

Sokkal szerencsésebb lenne egy esetleges későbbi szabályozás szempontjából a követelések behajtását egyszerűen követelésbehajtásként elnevezni.

A követeléskezelésen belül egy másik nagy csoportot képez a követelésátruházás. A két ügylettípus közötti legnagyobb különbség az, hogy amíg a követelésbehajtó vállalkozások a Ptk. 222–223. §-ai szerinti meghatalmazás alapján egy megbízási szerződés keretei között eljárva más követeléseit hajtják be; addig a követelésátruházó ügyletek esetében mindig alanycsere történik a szerződésben, azaz a jogosult személye megváltozik, és a követeléskezelő⁶³ saját nevében a saját követeléseit igyekszik érvényesíteni.

Így jutunk el a valódi faktoringhoz. Ez a kifejezés a gyakorlatban azonban egyáltalán nem ismert, helyette egyszerűen a visszkereset nélküli faktoring elnevezést használják, amely csak részben helyes megoldás. Ezzel ugyanis utalunk a visszkereset hiányára, viszont nem oldjuk meg vele a nem valódi faktoringtól történő éles elhatárolást, továbbra is „faktoringként” aposztrofáljuk. Ezért helyes elnevezésnek a követelésengedményezést tartom. Ezzel utalunk az engedményezéshez fűződő szoros kapcsolatára, ugyanakkor mégis megkülönböztethető az „egyszerű” engedményezéstől. A követelésengedményezéssel egy csoportban helyezhető el a forfetírozás, mint hosszabb lejáratú követelések végleges jellegű, visszkereset nélküli engedményezése.⁶⁴

Az eddigiekhez a következő indokolást fűzöm. A „követelésátruházás” szélesebb kategória, mint a követelések engedményezése, ugyanis magában foglalja jogok esetleges adásvételét is. Ezen tág fogalom megalkotását azért tartom szükségesnek, mivel az új Polgári Törvénykönyv Törvényjavaslata (továbbiakban: Javaslát) a dolog fogalmát a taxatív felsorolás körében kiegészíti „a törvényben meghatározott vagyoni értékű jog”⁶⁵ kategóriájával, s nem tartom kizártnak egy olyan új alcsoport létreho-

⁶¹ Külön köszönet a szövegtervezet rendelkezésre bocsátásáért: Dr. Boóc Ádámnak és Molnár Kornéliának [forrás: Bross Holding Zrt.; A tervezet jelenleg a pénzügyminisztériumban előkészítés alatt áll (2008. október 30.)].

⁶² DUKKON ZSOLT (témavezető): *A követeléskezelés szabályozási lehetőségének vizsgálata* (2. résztema) 2008, 12–13. Forrás: Bross Holding Zrt.

⁶³ *Követeléskezelő: Követelések kezelésével üzletszerűen foglalkozó vállalkozás.*

⁶⁴ Megjegyzendő, hogy a gyakorlatban ritkán használják a forfetírozás kifejezést, mivel még egy fogalom csak még tovább bonyolítja az amúgy sem egyszerű ügyletet.

⁶⁵ Javaslát, 4:15. § (2)

zását, melyben a felek akaratától függően a követeléseket nem engedményezik, hanem megveszik, vagy éppen eladják.

Kétségtelen, hogy a „követelésengedményezés” kifejezés rendkívüli módon hasonlít a Ptk. 328. §-ban írt meghatározáshoz. Ugyanakkor úgy gondolom, hogy kellőképpen világos, hogy a „követelésengedményezés” nem egyenlő az engedményezéssel, hanem az a szerződés, amellyel „A jogosult követelését (...)másra átruházhatja.”⁶⁶

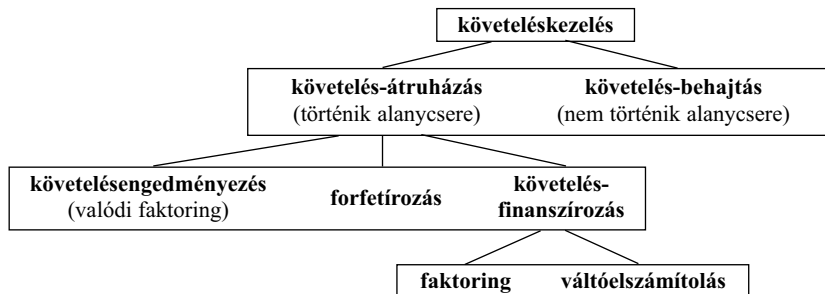
Ilyen elméleti előkérdések tisztázása után a követelésengedményezés fogalmát a következőkben határozom meg: olyan visszterhes, atipikus szerződés, melynek során az alapjogviszony jogosultja (mint engedményező) adósával szemben fennálló követelését végleges jelleggel, ellenérték fejében a követeléskezelőre (mint engedményesre) ruhazza át.

(A meghatározásban tehát nyoma sincs a visszkereseti jognak, vagy a hitel- és kölcsönszerződésnek, a faktorálásnak, viszont megjelenik – de csak mint modus – az engedményezés.)

Végül az utolsó gyűjtőfogalomról, a követelésfinanszírozásról kell szót ejteni. A gyakorlatban kivétel nélkül a nem valódi faktoringot mint „követelések előfinanszírozását” aposztrofálják.⁶⁷ Ez a kifejezés tökéletesen megfelel az ügylet tartalmának jellemzésére, ezért helyes gyűjtőfogalomnak tartom.⁶⁸ E kategórián belül kell elhelyezni a nem valódi faktoringot, és - jellegéből adódóan - a váltóelszámítolást.

Így jutunk el a faktoring meghatározásához. A faktoring valójában az eddig „nem valódi faktoringként” elkeresztelt alakzat, amelyet azonban történeti eredete, jellege, gyakorlatban elterjedt elnevezése alapján egyszerűen „faktoringnak” lehet nevezni. Ezek után a faktoring nem más, mint olyan visszterhes, atipikus jogügylet, melynek során a faktor megelőlegezi szállítójának összes, vagy előre meghatározott számú (de meghatározott tartalmú) követelését, a követelésének faktorra történő engedményezése fejében, a faktor visszkereseti jogának fenntartása mellett, s az adós esetleges nemteljesítése esetén azzal élve, a megelőlegezett összeget a szállítótól visszaköveteli. (A szerződés alanyai tehát – az UNIDROIT Egyezménynek megfelelően – a faktor, a szállító és a vevő. A meghatározásban megjelenik az engedményezés, – s mint szükséges elem – a visszkereseti jog is.)

A fenti csoportosítást a 3. ábra segítségével szemléltetem.

⁶⁶ Vö. Ptk. 328.§ (1)

⁶⁷ Ráner Balázs

⁶⁸ Egyező állásponton: NAGY i. m. 69.

b) A Ptk.-javaslat faktoring-koncepciója

A Javaslat a Kódex Harmadik részében, az Egyes szerződések között, a pénz- és hiteljogviszonyokról szóló 6. cím alatt határozza meg a faktoring szerződést: „5:348.§ (1) Faktoring szerződés alapján a faktorvállalkozás díjazás ellenében arra vállal kötelezettséget, hogy a javára engedményezett követelést

a) az engedményezőnek részben vagy egészben finanszírozza, továbbá

b) nyilvántartja, érvényesíti, illetve behajtja, és az engedményező irányában elszámol.

(2) Faktoring szerződés jön létre akkor is, ha annak keretében a faktor a követelés részére történő engedményezését követően csupán az (1) bekezdés b) pontja szerinti szolgáltatást nyújtja.”

A következő paragrafus az ellenérték fejében történő engedményezést rendeli alkalmazni a faktoring szerződésre, három kisebb különbséggel (az írásbeli értesítés általános kötelezettsége, speciális értesítési kötelezettség, a kötelezett beszámítási joga).⁶⁹

A jogalkotó (helyesen) észreveszi a faktoring gazdasági jelentőségét és jogi szabályozásának szükségességét, és a polgári jogi kódexben feltünteteti, nevesített szerződésként kodifikálni rendeli, rendszertanilag (szintén helyesen) a pénz- és hiteljogviszonyok közt helyezve el azt.

Szintén említésre méltó jellemző, hogy habár a szövegtervezet lehetővé teszi jogok adásvétel útján történő átruházását, a Javaslat mégis kitarat az engedményezés mellett.⁷⁰ Világos ugyanis, hogy faktorálás során nem új szerződés jön létre, hanem a jogosulti pozícióban történő alanycsere folytán a szerződés módosítása történik, amelyre jogunkban az engedményezés intézménye használatos. Ezért nem értek egyet Nagy Zoltán azon véleményével, hogy a faktoringot (a forfetírozással és a váltóleszámitólással együtt) a „követelésvásárlás” gyűjtő fogalma alatt vonjuk össze, ti. nem adásvételről van szó.⁷¹ A másik indok a „követelésvásárlás” ellen, hogy követeléseket nem csak vásárolni lehet, hanem eladni is (nem kizárt és a gyakorlatban gyakran előfordul a faktorált követelések továbbértékesítése), márpedig ez az elnevezés azt sugallja, hogy erre nincs lehetőség. (Véleményem szerint egy ilyen félreérthető fogalommal tovább szűkítenénk a pénzügyi intézmények – közjogi szabályok által ügysis kellőképpen behatárolt – tevékenységi körét.)

A Javaslat indokolása alapján egyértelmű, hogy a jogalkotó felismerte a követelésengedményezés és a faktorálás közti különbséget, s előbbtől (mint „követelés egyszerű megvásárlását”) élesen elhatárolta azt. Szintén egyértelműen (és helyesen) állást foglal abban a kérdésben is, hogy nem egyszerűen engedményezésről, vagy kölcsönjogügyletről van szó. Helyesen látja az ügylet követelés részben, vagy egészben történő megelőzésével történő finanszírozási célját is.

Sajnos azonban sem a Javaslat, sem az indokolás szóhasználata nem tekinthető pontosnak.

Elsősorban a fogalom azon nélkülözhetetlen elemére hívnám fel a figyelmet, hogy a faktornak mindig (tehát kivétel nélkül) van visszereseti joga. Ezen elem hiányában

⁶⁹ Javaslat; 5:348–349. §

⁷⁰ GÁRDOS PÉTER: Követelések és jogok az új Polgári Törvénykönyvben. *Gazdaság és Jog*, 2008/7–8, 28–30.

⁷¹ NAGY i. m. 68. egyező állásponton: HUSZTI i. m. 140.

(márpedig sem a Javaslat, sem annak indokolása nem szól róla, de még csak nem is utal rá) véleményem szerint nem beszélhetünk a faktoring fogalmáról.

Az indokolás kiváló gyakorlati érzékkel mutat rá az ügylet lényegére. Azonban megfogalmazásából kitűnik, hogy a faktor miután megszerezte a jogosult követelését annak „fedezete mellett” nyújtja finanszírozó és egyéb tevékenységét. Ebből azt a következtetést lehet levonni, hogy magának a jogosultnak kell visszafizetni a finanszírozás tárgyát, és az adós követelése csupán ezt biztosítja. Ez az intézmény azonban a fiduciárius engedményezés. A faktorálásnál ez pont fordítva alakul: amennyiben az adós nem fizet a faktornak, fedezetként a jogosultnak kell teljesítenie.⁷²

A Javaslat meghatározásának b.) pontja rendelkezik azokról a követelményekről, amiket a faktornak nyújtania kell, ahhoz, hogy létrejöjjön a faktoringszerződés. Ezek közül a nyilvántartás, érvényesítés, és az engedményező irányában történő elszámolás különösebb magyarázatot nem igényel, hiszen ezek mindegyike a klasszikus követeléskezelői tevékenység részei (v. ö: 4. ábra). A követelés behajtása kitétel, azonban már úgy gondolom szokatlan egy faktoring definíciótól, különös tekintettel arra, hogy a gyakorlatban sem mindig (inkább csak járulékos szolgáltatásként) nyújtják ezt a szolgáltatást. Gyakoribb a behajthatatlan követelés továbbengedményezése, vagy követeléskezelő általi behajtása.

Továbbá meg kell említeni, hogy a Javaslat engedményezőről és faktorról rendelkezik, a gyakorlatban (és az UNIDROIT egyezményben is használt) szállító és faktor helyett.⁷³

A meghatározás felvet egy eddig a jogirodalomban nem részletezett kérdést is: lehet-e faktori tevékenységet végezni, úgy hogy az ügyletből pont annak lényegi része – a finanszírozás – hiányzik? [5:348.§ (2)]

Nagy Zoltán szerint nem: a finanszírozás a faktoring esszenciális kelléke.⁷⁴

A gyakorlati szakembereket is megosztja a kérdés: Dr. Harsányi István szerint nem feltétlenül szükséges elem, így a tervezet elfogadható, hiszen a Magyar Factor Zrt. gyakorlatában is előfordult már „finanszírozás nélküli faktorálás” (igaz csak nagyon elenyésző százalékban).⁷⁵

Ezzel szemben Kiss Ádám nem tudja elképzelni a faktorálást finanszírozás nélkül.⁷⁶

Sajnos ez a kettősség jellemzi hatályban lévő jogszabályainkat is. Az UNIDROIT Egyezmény á-la carte szisztémája a Javaslat koncepciójához kísértetiesen hasonlít,⁷⁷

⁷² Ezért a leghatározottabban nem értek egyet azzal az állásponttal, hogy „[...] a faktoring [...] biztosítéki célú engedményezés mellet történő finanszírozás” GÁRDOS ISTVÁN: Fiduciárius biztosítékok az új Polgári Törvénykönyvben. *Gazdaság és Jog*, 2008/7–8, 19.

⁷³ A Javaslat indokolásának 1014–1015. oldalai (forrás: <http://www.parlament.hu/>); 2008. október.30. Megjegyzendő, hogy a Javaslat (helyesen) utat nyit a jövőben keletkező, feltételes, vagy feltétlen követelések átruházásának, és a szövegtervezet jogerőre emelkedése esetén az engedményezés jogcímes ügylétté válik, amelyet kötelező lesz írásba foglalni. Javaslat 5:168. § (1)–(2)

⁷⁴ NAGY i. m. 60, ill. 66.

⁷⁵ Forrás: Harsányi István, ügyvéd (Magyar Factor Zrt.).

⁷⁶ Forrás: Kiss Ádám (Díjbeszedő Holding Zrt.).

⁷⁷ UNIDROIT 1.cikk; 2. a) – b).

míg a Hpt. nélkülözhetetlennek tartja a finanszírozási elemet.⁷⁸ (Továbbra is hangsúlyozandó, hogy az Egyezmény kizárólag a nemzetközi faktoringra vonatkozik.)

Véleményem szerint jogpolitikai kérdéssel állunk szemben. A mindenkori jogalkotás diszkréciójába tartozik, hogy hol kívánja meghúzni a faktor vállalkozások tevékenységének határát. Úgy gondolom, hogy nincs akadálya annak, hogy a faktor finanszírozás nélkül nyújtsa a klasszikus követeléskezelői szolgáltatásokat (vö. 4. ábra).

c) Összegzés

A szerződések jogában a diszpozitivitás megjelenése óta egyfajta „válságjelenséget” figyelhetünk meg. Vékás Lajos a '70-es évek végen tömören ezt a jelenséget úgy jellemezte, mint a kötelmi jog felett megszólaló „figyelmeztető csengő”.⁷⁹ Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a faktoring hazai fejlődéstörténete. A rendszerváltást követő majd két évtized a „faktorálás sötét közép-kora”, amelyet a jogbizonytalanság fátyola leplezett: a felek a diszpozitivitás minden előnyös és hátrányos oldalát kihasználva már meglévő intézmények alapján kötötték meg faktoringszerződéseiket.

Az első áttörést a valódi és nem valódi faktoring dichotómia megalkotása jelentette, a másodikat talán az új Ptk. koncepciója jelentheti. A Javaslat mindenképpen előrelépés a 2007-es tervezethez képest, amely alkalmasnak tartotta a már meglévő szabályokat az intézmény jellemzésére. Azonban – még ha nem is értünk egyet Vékás szavaival, hogy a mostani Javaslat vonatkozó rendelkezései „semmitmondók”⁸⁰ – kétségtelen, hogy egy ilyen fogalom jogerőre emelése a megértés, és a gyakorlat szempontjából egyaránt inkább káros, mint hasznos. A fogalom részletesebb kifejtése véleményem szerint már szétfeszíti a magánjogi kódex kereteit, ugyanakkor, amikor a kodifikátorok úgy döntöttek, hogy a Javaslat a monista rendszert teszi magáévá, predesztinálták saját munkájukat is olyan fogalmak – legalább rövid – meghatározására, mint a faktoring.⁸¹

Ha eleget akarunk tenni a kodifikáció zászlajára arany betűkkel írt jelmondatnak: „[...] a szerződések normáit alkalmassá kell tenni a piaccgazdaság követelményeinek kielégítésére”⁸², a Javaslatban elrejtett két bekezdés valóban elégtelen lesz. Véleményem szerint a Javaslat helyes meghatározásának jogerőre emelkedését követően, haladéktalanul egyeztetni kell azt a Hpt. szabályaival, majd mihamarabb hozzá kell látni egy olyan jogszabály kidolgozásának, amely kimerítően szabályozza a követeléskezelés teljes terrénumát.

⁷⁸ Hpt. 2. sz. melléklet, 10.2 a).

⁷⁹ VÉKÁS LAJOS: *A szerződési rendszer fejlődési csomópontjai*. Budapest: Akadémiai, 1977, 101–103.

⁸⁰ VÉKÁS LAJOS: Bírálat és jobbító észrevételek az új Ptk. Kormányjavaslatához. *Magyar Jog*, 2008/9; 581–582.

⁸¹ SÁRKÖZY TAMÁS: Az új Ptk. szövegtervezetéről a gazdasági jog oldaláról. *Gazdaság és Jog*, 2007/1, 3.

⁸² VÉKÁS LAJOS: *Parerga*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2008, 271.